

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11668394>

Qodirova Dilshoda Abdunabiyevna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Omonova Sevara Akramjanovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Xamrakulova Ravshanoy Abdulaxatovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mualliflar o'qituvchi nutqi madaniyati va o'ziga xos dunyoqarashi haqida fikr yuritadilar. Aslida o'qituvchi qanday bo'lishi kerakligi va sababi bir necha ustozlardan so'rovnoma orqali olingan javoblar yuzasidan kuzatishlar natijasi yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *nutq, madaniyat, dunyoqarash, hamkorlik, o'zaro hamjihatlik.*

“Biz o'z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug' maqsadni qo'yg'an ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak” deydi Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev Oliy Majlisga qilgan murojaatlarida hamda yoshlar haqidagi iqtiboslarida.[1] Biz ushbu vazifaning asosiy qilinishi lozim bo'lgan qismi sifatida diqqat e'tiborimizni yoshlarimizga bilim berayotgan ustozlarimizning salohiyati va dunyoqarashlariga e'tibor qaratilishini tushunamiz. Ustozlarimizning dunyoqarashi va ko'nikmalari kelajak avlodimizning xatti-harakatida namoyon bo'ladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev rahnamoligida buyuk insonlar hayoti va faoliyatini chuqur o'rganish, aholi, ayniqsa, navqiron avlod ongiga insonparvarlik g'oyalari bilan singdirilgan asarlarning mazmun-mohiyati va ma'nosini keng targ'ib etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.[2]

O'qituvchi madaniyati ta'lim tizimidagi turli xil faoliyat turlari orqali o'z tajribalarini boshqa hamkasblari bilan baham ko'radigan o'qituvchilarning professional xarakterini rivojlantirishni aks ettiradi. Bir-biri bilan hamkorlik qilish natijasida yosh o'qituvchilar pedagogik strategiya va usullardan foydalanishni o'rganadilar. O'qituvchilarning kasbiy uslubi kichik guruhlardagi vakillarning axloqiy, shaxsiy va ma'naviy qarashlarini tashkil qiladi. Yuqorida aytilganlardan tashqari, o'qituvchi kasbi o'qituvchining o'ziga xosligini tashkil etuvchi notiqlik bilimi, ko'nikma, munosabat va qadriyatlar kabi madaniyatni ko'rsatadigan o'ziga xos xususiyatlarning murakkab tuzilmasidir. O'qituvchilarning kasbiy mahorati ularning hamkasblari o'rtasidagi o'zaro munosabatni o'z ichiga oladi. Bu jarayon ham o'qituvchilar, ham talabalar uchun samarali bo'ladi. O'qituvchilarning o'z kasbiy

ko'nikmalari haqida qanday fikrda ekanliklarini aniqlash maqsadida so'rovnomani olib bordik. Unga ko'ra ustozlar quyidagi savollarga javob bersihlari kerak edi.

1. O'qituvchi madaniyati nima?
2. Nima uchun ta'limda o'qituvchining munosabati, dunyoqarashi va amaliyoti muhim?
3. "O'qituvchilar o'zaro hamkorligi" iborasini qanday tushunasiz?
4. "O'rgatish asnosida o'rganamiz" degan fikrga qay darajada qo'shilasiz?
5. Umr davomida o'rganishni qanday tushunasiz?
6. O'qituvchi madaniyati o'quvchilarning xulq-atvoriga ta'sir qiladimi?
7. Sinfingizdagi o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatni qanday aniqlaysiz?
8. Erkak va ayol o'qituvchilarni o'qitishda qandaydir farqlarni ko'rasizmi?
9. Sinfda ko'p madaniyatli o'quvchilar bo'lsa, o'qituvchilar qanday harakat qilishlari kerak?
10. O'quvchilaringiz uy vazifasini vaqtida bajarmasa, o'qituvchi sifatida qanday harakat qilasiz? Siz ularni jazolaysizmi? Yoki e'tiborsiz qoldirasizmi? Sizning o'ziga xos talablaringiz bormi? Qanday?

Ustozlarning javoblarini tahlil qiladigan bo'lsak, ustoz tushunchasi o'ziga xos namuna sifatida gavidalanadi. Ularning har bir harati o'quvchilari va omma tomonidan kuzatiladi. Ularning kiyinish odobi, gapirish ohangi, ichki va tashqi omillarga nisbatan oqilona va g'ayratli javobi, bularning barchasi kuchli iroda namunasidir. Quyida ularning fikrlari va bizning kuzatishlarimiz namunalari keltirilgan. "O'qituvchi madaniyati- bu chiroyli xulqi, odobi, kiyinishi, muomalasi bilan yuzaga chiqadi", "O'rnak, namuna bo'lgani uchun barchasi muhim ahamiyatga egadir", "Xamkorlik- o'sishga fikr almashinishga olib keladi", "A'lo darajadagi amaliy yordam sifatida gavidalanadi", "Ba'zida zo'riqtirib qo'yadi, lekin kasbimizning asosiy vazifasi o'sishni talab etadi", "Albatta ta'sir qiladi", "Muomalasi orqali", "Farqlari seziladi", "Madaniyatini ko'rsatishi kerak", "Qo'shimcha yana vazifa beraman", "Jazolash bolalarni o'rgatishning mos usuli emas. Lekin men har doim bolalarga yaxshi narsalarni emas, balki tarbiyalovchi so'zlarni ham aytishga majbur bo'laman. Men uy vazifalarini o'z vaqtida qilmagan ko'p o'quvchilarni uchratdim. Men ularni jazolashning bir necha yo'lini qildim. Eng keng tarqalgan va foydali jazo ularga ijobiy bo'lmagan baho qo'yish edi. Ular past baholardan qo'rqib, uy vazifasini bajarishadi. Ba'zan ular mavzuni tushunmasliklarini his qilaman va yana tushuntirishga harakat qilaman. Biz uy vazifasini birga qilamiz, lekin bu holda men ularga 4 yoki 3 qo'yishimni aytaman, chunki ular vazifani uyda bajarmaganlar. Ularga mening qarorim adolatli ko'rinadi va keying sfar uyda bajarishga harakat qiladilar."

O'qituvchilarning shaxsiy dunyoqarashlari, tajribalari va munosabatlari ta'lim jarayonlarini tushunish va rivojlantirish uchun muhimdir. Ushbu tushunchalar yosh o'quvchi bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish va shaxsiy dunyoqarashni rivojlantirish uchun muhimdir. Keng fikrlash doirasi o'qituvchilar muammolarni hal qilishlari va talabalarga tushunish imkoniyatini berishlari kerak bo'lgan vaziyatlarning axloqini

tushuntirish uchun samarali bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, bu mehnat siyosatini ishlab chiqish, o'rta ta'limni yaxshilash va o'qituvchilarning o'zini o'zi rivojlantirishga yordam beradi.[3]

Hamkorlik yordamida o'qitish talabalar va o'qituvchilar uchun samarali va foydali bo'lishi mumkin. Buning sababi shundaki, hamkorlik orqali o'qituvchilar boshqa hamkasblaridan yangi pedagogik usullarni o'rganadilar. Aytmoqchimizki kimdir mustaqil o'qisa, maxsus fanlarni o'qitishning qiyin tomonlariga duch kelishi mumkin. Boshqa tomondan, birgalikda o'qitish muvaffaqiyatli va yaxshi natijalarga ega bo'lishi mumkin. Siz o'quvchilaringiz, hamkasblaringiz, boshlig'ingiz yoki ishingiz bo'yicha kutilmagan xulq-atvorga ega bo'lgan boshqa xodimlar bilan tushunmovchiliklar kabi turli vaziyatlar haqida hamkasblaringiz bilan muloqot qilishingiz mumkin. Bundan tashqari, siz va sizning hamkasblaringiz bir-biringiz bilan raqobat qilayotganingizni tushunasiz, bu esa o'qituvchilarning o'zini o'zi rivojlantirishi uchun foydalidir. Hamkorlik - bu o'quv tashkilotining barcha a'zolari o'rtasida o'quvchilarni barcha zarur ma'lumotlar bilan ta'minlash uchun hamkorlik qilish va muloqot qilish jarayonidir. Biroq, hamkasblaringiz bilan hamkorlik qilish va do'stona, professional aloqalarni yaratish oson emas. Bu imkon qadar muloyim bo'lish va kunning kutilmagan daqiqalarida o'zini tuta bilishdir. Siz, hatto, yomon kayfiyatda bo'lsangiz ham, erkin va oqilona muloqot qilishingiz kerak. O'qituvchilar o'zlarining hamkasblari va talabalar bilan diplomat bo'lishlari kerak bo'lgan juda bilimli odamlardir. Ko'pchilik repetitorlik kurslariga ega bo'lgan o'qituvchilar boshqalarga qaraganda samaraliroq o'rganishiga ishonishadi. Biz ushbu fikrga qo'shilamiz, chunki o'qituvchilar o'qitish orqali o'rganadilar. Qo'shimcha darslarga qatnaydigan o'quvchilar boshqa o'quvchilarga qaraganda ko'proq bilishni istashlari sababli repetitor o'z bilim va ko'nikmalarini oshirishi kerak. Chunki o'quvchilar o'rganishga qiziqadi va avvalgidan ko'ra ko'proq bilishni xohlaydi. Ular sizga hamma narsa haqida noyob savollar berishlari mumkin. Bu savol sizni haqiqatdan ham aqlliroq bo'lishga undaydi. O'qitish sizni o'rganish uchun motivatsiya va energiya bilan ta'minlaydigan vositadir.

Bir umrlik ta'lim deganda inson hayotida sodir bo'ladigan shaxsiy va kasbiy ta'limni o'rganish usuli tushuniladi. O'qituvchilarning madaniyati o'quvchilarga ham salbiy, ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Duskada o'qituvchilarning gapirish, tinglash yoki yozish uslubi bo'ladi. Tana holati va kiyimlari o'qituvchilarning madaniy qiyofasining muhim qismidir. Talabalar sizning nutqingiz va o'qitish uslublaringiz bilan juda qiziqadilar. O'qituvchilarning husnixati, o'z bilimlari haqidagi mulohazalari va fikrlarini kuzatadilar. Ular o'qituvchilarning kayfiyati va fe'l-atvorini aks ettiradi.

Ta'limning sodir bo'lishida ustoz juda katta rol o'ynaydi. Bir necha soniyalar bir inson taqdirini tubdan ijobiy tomonga, yoki afsuski, salbiy tomonga o'zgarishiga sabab bo'ladi.[4] O'qituvchi va talabalar o'rtasidagi munosabatlar har qanday vaqtda uzilishi mumkin bo'lgan ingichka ipga o'xshaydi. Yoki kelajakda rivojlanishi mumkin bo'lgan o'zaro mustahkam arqonga. O'qituvchi yoshi ulug' bo'lgan va dunyoqarashi keng inson sifatida ba'zida qattiqqo'l bo'lishi, ammo o'quvchilarga munosabatda adolatli bo'lishlari kerak.

O'zimizning intellektual, ilmiy va texnik salohiyatimizni rivojlantirish, mamlakatimizning barqaror taraqqiyot omili bilan nufuzli ilmiy-texnikaviy va madaniy aloqalarni yanada kengaytirish ko'plab muhim masalalar bo'yicha qo'shma tadqiqotlar bilan dunyodagi tadqiqot markazlari bilan bog'lanamiz.[5] Ta'limda talabalarga zamonaviy usulda, ya'ni avvaliga misollar bilan keyin nazariya orqali tushuntirish samarali hisoblanadi.[6] O'quvchilarning tafakkurini shakllantirishga dunyoqarashini kengayishiga yordam beradi. O'quvchilarni—vatanga muhabbat, tabiat va suvni asrab-avaylash ruhida tarbiyalaydi. O'qituvchi eng ta'sirchan va mazmunli fikrlarni bildirgan o'quvchilarni rag'batlantirib boradi.[7]

Bizning fikrimizcha, erkak va ayol o'qituvchilarning o'qitishda juda ko'p farqlar mavjud. Avvalo, erkak o'qituvchilar qattiqqo'l, jiddiy va o'quvchilari uchun mas'uliyatli. Ayol o'qituvchi chiroyli narsalarni va yordamchi detallarni yaxshi ko'radi. Ular erkak o'qituvchilardan ko'ra ko'proq badiiy olamga vakillaridir. Ular turli xil innovatsion dasturlar bilan mavzularni tushuntiradilar.

O'quvchilarni noqulay vaziyatlardan himoya qilish uchun o'qituvchilar turli madaniyatlarda dunyo bo'ylab tajribaga ega bo'lishlari kerak. Ular o'zlarining madaniyati, stereotiplari va e'tiqodlarini bilishlari kerak. Chunki hamma dunyoning markazida bo'lishni yaxshi ko'radi. Shuning uchun bizningcha, o'qituvchilar ko'plab madaniyatlarning an'ana va urf-odatlaridan xabardor bo'lishlari kerak.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, har bir ustoz-murabbiy o'ziga hayot namunasidir. Ularning har bir harakati o'quvchilarning qalbida va kelajagida o'chmas iz qolishiga turtki bo'ladi. Shunday ekan, biz ustozlar bu kabi ma'suliyatni chinakam fidoyiligimiz va g'ayratimiz bilan ko'rsatmog'imiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev Oliy Majlisga qilgan murojaatlarida hamda O'zbekiston yoshlariga forumida so'zlagan nutqidan iqtiboslar Publisistika:-Toshkent: Tasvir nashriyot uyi,-2021.-52b

2. Khalilova Barnogul Abdulazizovna, Qodirova Dilshoda Abdunabiyevna, & Tuychiyeva Hilola Zokirjon qizi. (2022). TIMELY IMPLEMENTATION OF PERSONAL EDUCATION MEASURES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION. INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876, 16(3), 87–92. Retrieved from <https://www.gejournal.net/index.php/IJRCIESS/article/view/483>

3. Abdulakhatovna, T. M. R. K. R. (2022). TEACHER" S CULTURE, APPROACHES, METHODS, TECHNIQUES IN THE PROCESS OF ACQUIRING AND LEARNING LANGUAGE "FarDU. Ilmiy xabarlar—Научный вестник. ФерГУ" Scientific journal of the Fergana State University (1129-1132).

4. Rahmatjonzoda A. (2023). TA'LIM JARAYONIDA IBRATLI HIKOYALARNING O'RNI. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 2(17), 190–191. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/zdit/article/view/15960>
5. Ravshanoy, M. S. T. U. K. (2023). REALIA AND ITS USAGE. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(10).
6. Shakhnoza, I., Galimullina, L., & Madina, T. (2022, December). INDUCTIVE AND DEDUCTIVE METHOD OF TEACHING GRAMMAR IN THE EFL CLASSROOM. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 167-170).
7. Tolqinovna, X. X., Navbahor, Y., & Omonova, S. (2024). TABIIY FANLAR INTEGRATSIYASI ASOSIDA BIOLOGIYA, GEOGRAFIYA DARSLARIDA BARKAMOL AVLODGA EKOLOGIK TA'LIM BERISH LOYIHASI. TA'LIMDA TABIIY FANLARNING FANLARARO INTEGRATSIYASI, 1(1), 123-129.